

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

BESLAGLACT JØDE-ERSTATNINGEN

BERNHARD KREVE

RETTFERDIGHET: Bernhard Plesansky sier at han bare krever rettferdighet. Da han kom tilbake til Norge i uniform våren 1945, hadde han mistet familien og forretningen. Mens berg for å hente noen gjenstander som var gjemt bort.

Jødiske krav på 500 millioner?

Den jødiske verdenskongress rettet i vinter hard kritikk mot at Norge ikke hadde gitt overlevende jøder full erstatning for de eiendommer nazistiske myndigheter beslagla under krigen.

Over 1000 eiendommer ble konfiskert, blant dem 70 forretningsseiendommer. Det ble beslaglagt 8,8 millioner kroner i bankinnskudd.

Den jødiske verdenskongress mener at norske myndigheter har holdt tilbake kanskje 500 millioner kroner fra jødiske familier som ble utryddet, mens alt de eide ble

konfiskert og tvangssolgt.

De som kom tilbake og kunne fremme krav, fikk ifølge historikeren Bjarte Bruland bare dekket 68 prosent av verdiene, og verdien av eiendommer var fra før satt lavt.

Av de 736 norske jødene som ble deportert, kom bare 28 tilbake.

LONDON (Dagbladet): – Jeg vil ikke se de menneskene som beriket seg på grunn av mordet på min familie. Det er en sak norske myndigheter alene kan reagere på. Skulle det likevel bli aktuelt med en ytterligere og rettferdig erstatning for det min døde far ble frarandet, vil jeg selvfølgelig fremme et krav.

Den norske jøden Bernhard Prydal vil ikke ha hevn, men han krever rettferdighet 54 år etter at norske nazister deporterte hans familie til dødsleiren Auschwitz og ranet hans fars blomstrende forretning i Tønsberg.

Isak Plesanskys drev Tønsberg Ekviperer til han ble arrestert på veien mot utryddelse høsten 1942. Kort tid etter ble

forretningen konfiskert av myndighetene, og hele varelaget solgt for 6356 kroner til hovedkonkurrenten Emil Kjølnes 300 meter unna. Det fins ikke lenger spor etter Plesanskys livsverk, men Kjølnes ble en blomstrende klesforretning, som med årene vokste og ble til Adelsten-giganten.

Plesanskys eldste sønn Bernhard vil ikke se noen av Kjølnes-

Familie

familien. Bernhard Plesansky kom hjem til Norge i fredsrusen sommeren 1945.

Ikke hans seier

Han gikk i norsk uniform langs Karl Johan, men så knapt de jublende menneskene. Bernhard bar uniformen til dem som hadde vunnet krigen, men seieren var ikke hans. Hans mor Rosa, hans far Isak, hans lillesøster Mina på 10 og lillebror Sem på 12 var deportert og myrdet av nazistene. Hele familien var utryddet og alt de eide konfiskert

ENGLAND

KEITH HAMMETT foto

JØDE-ERSTATNINGEN **BESLAGLAGT**

R RETTFERDIGHET

BLOMSTRENDE: Isak Plesansky drev en blomstrende forretning i herrekår på Holtorvet i Tønsberg. Bildet er fra 1930-årene.

Merkene er dyrebare -
det gjelder å bruke dem
sornuftig!

Vi har hel-ullskvaliteter i
Kapper - Dresser
Sportsdresser m.m

Hatter - Luer
Skjorter - Slips.

Stedet er nu som før

TØNSBERG
EKVIPERING

Holtorvet. Hj. av Bergan & Sons gård

Man blir ikke
alltid tilfreds

med utfallet av lottari-
trekningen.

Men en ting er vi sikker
på: De blir tilfreds
hvis De gir Deres inn-
kjøp av

herreklær
hos oss.

Vi har alt i klær for
herrer og gutter.

Tønsberg Ekviperings.
HOLTORVET

ANNONSE: Isak Plesanskys forretning lå i konkurranse med Kjølnær i Tønsberg.

Beslaglagt

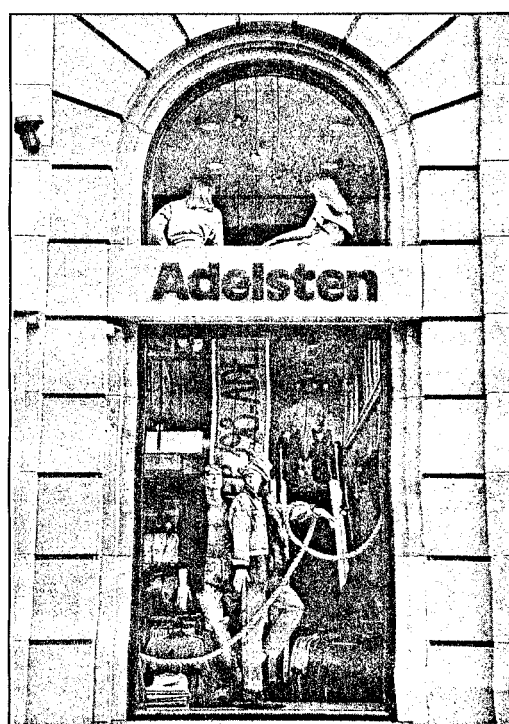
Direktoratet for fiendtlig Eiendom

Tlf. 10020 - Adr.: Nedre Vollgt. 4, Oslo - Tlf. 10046

Tilsynsmann for Vestfold og søstater Edvard Rojahn

Adr. Tønsberg Tlf. 10046

KONFISKERT: Slik endte Plesanskys ekvipering. Beslaglagt som fiendtlig eiendom.

VOKSTE: Varelageret til Tønsberg Ekviperings ble kjøpt av konkurranterent Kjølnær. Forretningen vokste til å bli Adelsten-konsernet. Foto: HANS ARNE VEDLOG

- Ingen kan endre det som er gjort

Direktør Per Kjølnær sier det er vanskelig for de gjenværende i familien å kommentere det som skjedd under krigen.

Kjølnær var mannen som ledet Adelsten-konsernet til en av Norges klesgiganter. Men han var ikke i Tønsberg da Plesanskys forretning ble konfiskert og varebeholdningen kjøpt for 6000 kroner av hans far og eldste bror Alf. Det var bare de to som visste i detalj hva som egentlig skjedde. Vi andre har det bare «von høren saken» som alle andre. Fra vår side er det ikke noe å tilføye. Kjølnær mener likevel ikke at denne saken har vært no-

en belastning for konsernet. Men for familien har det vært leit med slike ting i fortida. Både for min generasjon og ikke minst for de yngre som er kommet til. Men det er ting som er gjort og som ikke kan endres, sier han.

Direktør Per Kjølnær.

n utryddet og eiendommen konfiskert

HALVARD C. HANSEN

- som om de aldri hadde levd. - Jeg gikk bare opp og ned Karl Johan mellom jublende og glade mennesker og kunne ikke føle annet enn sorg. Jeg var fullstendig tom. Gikk der og snakket med meg selv. Jeg var helt desperat. - Det var en av mine overlevende slektninger som ga meg beskjeden om at mor og far, Mina og Sem var døde. Han sa det slik: - De satt og holdt seg fast i mamma om bord på fangeskipet «Donau». Alle er døde, Bernhard.

- Disse ordene har fulgt meg gjennom 50 år og vil følge meg til min død. Jeg vet ikke når de døde, men jeg har valgt en dag og tenner hvert år lys til deres minne. Glemme kan jeg ikke. Ordene sank inn i meg for å bli. **Drept og ranet** Bernhard var den eneste overlevende av den norske jødefamilien Plesansky fra Tønsberg. I hjembyen hadde nazistene konfiskert farens blomstrende forretning og overført hele varelageret av dresser, frakker, undertøy og sko til hovedkonkurrenten Emil Kjølnær. Kjølnærns tre sønner var nazister. Den eldste av dem, Alf Kjølnær, var leirkommandant på

Berg, der Bernhards far Isak ble internert for transporten til utryddelsesleiren Auschwitz i november 1942. Bernhard Plesansky fikk 21 000 kroner i erstatning. De tre Kjølnær-brødrene ble dømt for landsvik, men familiens forretning blomstret etter krigen. Med årene ble Kjølnær til Adelsten-kjeden. Men også Bernhard bestemte seg for å leve. 71 år gammel sitter han, vital, med sine spill levende øyne, i sin fasjonable kunstforretning i London. Han smiler og spør hva en Oslo-avis «vil en liten gutt fra Tønsberg». Han snakker Oxford-engelsk og spør høflig om vi har noe imot piperøyk. Bernhard Prydal,

som han nå heter, har fred med seg selv. - Jeg vet selvfølgelig at Kjølnær-familien i dag eier Adelsten-kjeden, og at den er en av Norges største, men når du spør om de bør ta et moralsk ansvar for det de gjorde under krigen, er det ikke noe jeg kan svare på. Han tenner krokkipa. **Samvittighet** - Hvert enkelt menneske her på jorda har sin egen samvittighet, og jeg kan ikke diktere hva andre skal føle.

Bernhard Prydal foretrekker å bli intervjuet på engelsk. Etter krigen dro han tilbake til sin forlovede i England, skaffet seg universitetsutdannelse og stiftet familie. **Stolt nordmann** - Men etter over 50 år er jeg fortsatt norsk statsborger. Jeg er stolt over å være nordmann og norsk jøde. Hvis norske myndigheter ikke har gitt jødene full erstatning for den konfiskeringen som skjedde, er jeg overbevist om at det ikke er gjort bevisst. Forts. neste side

NESTE SIDE - EN SVART FLEKK

BESTEFARS- JØDE-ERSTATNINGEN

TANKER: Bernhard Prydal tenner krokpipa og samler tankene om fortida. Han kan ikke glemme.

”Jeg vil ikke se de menneskene som beriket seg på grunn av mordet på min familie.”

Forts. fra foregående side
 Jeg er like overbevist om at norske myndigheter vil rette opp de feil som kan ha blitt gjort.

Bernhard Plesansky var alene i verden da han kom til Tønsberg.

Men så kom urmaker Amundsen bort til meg og spurte om jeg ikke kunne komme og hente bestefars gamle ur. Han fortalte at pappa hadde bedt ham ta vare på uret. Det er fortsatt noe av det kjæreste jeg eier.

Bilder og sølvtøy

Tormod Ruvang hadde tatt vare på tre koffertfer med familiens bilder, sølvtøy og kjære eiendeler.

– Vår gamle huslege kom og fortalte at han hadde tatt vare på en pengesum for far. Far var blitt urolig og hadde bedt ham sette familiens sparepenger inn på sin egen bankkonto. Vi gikk sammen til banken og tok ut pengene.

– Da jeg ba banksjefen om lån for å starte opp igjen Tønsberg Ekviperings, svarte han: – Du er ikke din far.

– Det var selvfølgelig korrekt av ham. Hva kunne jeg om forretningsdrift, en 21 år gammel gutt med artium?

Ville leve

– Sommeren 1945 var jeg desperat, og jeg syntes forferdelig synd på meg selv. **Jeg skjønte**

at jeg måtte legge min og familiens tragedie bak meg og starte på nytt. Han sier han aldri møtte noe iskaldt norsk byråkrati da han skulle få erstatning etter krigen.

– Jeg ble giitt noe av norske myndigheter, og tenkte ikke at det var for lite. Journalist Bjørn Westlie i Dagens Næringsliv har undersøkt min og andre saker, og funnet ut at jeg fikk 68 prosent av de egentlige verdiene, men jeg føler ingen bitterhet mot norske myndigheter. **Jeg er stolt over å være nordmann, og skifter aldri statsborgerskap.**

SVART FLEKK: Bernhards gamle venn i Tønsberg, Tormod Ruvang, sier deportasjonene er en svart flekk på byens historie.

Foto: HANS CHRISTIAN MOEN

– En skamplott på historien vår

BESTEFARS-KLOKKE: Bernhard Prydal med familiekleinodiet som ble reddet av venner. Urmaker Amundsen i Tønsberg tok vare på det under krigen.

– Risikerte livet for meg

LONDON (Dagbladet): Bernhard Plesansky unngikk å få stempel som jøde i passet. Det reddet trolig livet hans.

– Jeg ble innkalt til politikkammeret i Tønsberg, men politimesteren ba meg bare komme meg ut. Han ville ikke se meg. Dermed fikk jeg også muligheten til å leve, sier han.

For han ble innkalt til arbeid for den tyske Organisasjon Tod i Rogaland, og uten «J» i passet ble han ikke klassifisert som jøde.

– Den dag i dag skjønner jeg ikke hvordan jeg hadde mot til å gå til kommandanten og si at jeg måtte skaffe meg en utdannelse, men han godtok det og lot meg dra.

Hentet

Natt til 16. november 1942 kom beskjeden om at han ville bli hentet neste morgen. Motstandsbevegelsen hjalp han i sikkerhet.

– Neste dag satt jeg på toget

til Halden med en ung, norsk kvinne som følgesvenn. Hun var den modigste kvinnen jeg noen gang har møtt. Hun risikerte sitt eget liv for en helt ukjent mann. **Da jeg endelig klarte å oppsøre navnet hennes for å takke mange år seinere, var hun død to år i forveien.**

To grenseloser rodde fire flyktninger under ei bru. De dukket for de tyske vaktpostene og kom seg forbi.

Ville takke

– Jeg har forsøkt å finne igjen menneskene som reddet meg. Jeg ville så gjerne ta dem i handa og si takk, men jeg har ikke engang klart å følge fluktruta til Sverige, sier han.

Kvinnen som fulgte ham på toget til Halden var Emil Moestues datter. Grenselo-

sen Alf Johansen har Bernhard møtt igjen på en klassefest i Tønsberg 1993.

De to andre som ble fraktet over grensa sammen med ham, var Aftenposten-journalisten Leif Bønn og skotghandler Adolf Bekker fra Trondheim.

Norsk statsborger

De mange som risikerte sine liv for Bernhard Plesansky er en av grunnene til at han er forblitt norsk statsborger.

– Hvorfor vi ikke prøvde å rømme tidligere? Det er lett å være etterpåkløkk, og etter 9. april 1940 var vi jo nærmest i fengsel.

TØNSBERG (Dagbladet): – Det er en svart flekk for byen vår at de ikke fikk hjelp. Det hadde vært mulig å redde dem.

Av LASSE JAHNSEN

Det var også sårt å se barn til nazister i byen gå kledd i den lille jødegutten Sem Plesansky klær i krigsårene. Tormod Ruvang (71) er i dag pensjonist og tenker tilbake på tida før Plesansky-familien ble deportert til dødsleiren Auschwitz med fangeskipet «Donau». I november 1942 tok hans familie vare på tre store koffertfer som tilhørte Plesansky.

– Da jeg og Bernhard i 1945 gikk gjennom innholdet i koffertene, fant vi et familiebilde stukket inn blant linoet. Da kunne han ikke holde tårene tilbake. **Jeg skjønte godt at han begynte livet på nytt i England.**

Ruvang er Bernhard Prydals nærmeste venn i Tønsberg, men det tok mange år før de møttes etter 1945.

– Bernhard var en kort tur innom byen i 1987, men hadde vanskelig for å forholde seg til minnene som ble vakt. Men i 1993 hadde vi en klassefest, og den varmen han da ble møtt med, bidro til at han for alvor igjen identifiserer seg med Tønsberg, sier Ruvang.

To spisestuestoler har hedersplassen i Ruvangs pensjonistleilighet på Preststøl utenfor Tønsberg. De kommer fra Plesansky's hjem, og Bernhard Prydal insisterte på at de måtte bli igjen i Tønsberg da han reiste i 1946.

Superb
 Våren er kommet!
 Kapper-Dresser-Halter
 EMIL KJØLNER

Annonsør for Kjølnør i Tønsberg.